

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

МІРОШНИЧЕНКО-ГУСАК ЛЮДМИЛА АНДРІЇВНА

УДК 069(477.82):[908]:069.5:39(043.5)

**ВІДДІЛ ЕТНОГРАФІЇ ТА НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ
ВОЛИНСЬКОГО КРАСЗНАВЧОГО МУЗЕЮ:
ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ, РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (1929–2018 рр.)**

Спеціальність 26.00.05 – музеєзнавство. Пам'яткознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Луцьк – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі документознавства і музейної справи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Гаврилюк Світлана Віталіївна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
проректор з науково-педагогічної і навчальної
роботи та рекрутації.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук
Маньковська Руслана Вікторівна,
Інститут історії України НАН України,
провідний науковий співробітник
відділу історії України другої половини ХХ ст.;

кандидат історичних наук, доцент
Кушпетюк Олена Іванівна,
Луцький інститут розвитку людини
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,
заступник директора з навчально-виховної роботи.

Захист відбудеться 26 грудня 2019 року о 10-й годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.03 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, ауд. 106.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30а.

Автореферат розісланий 25 листопада 2019 року.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

О. М. Карліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження продиктована необхідністю проведення аналізу проблем і викликів, що постали перед музеями різних профілів на шляху реорганізації вітчизняної музейної галузі. Їхньою провідною функцією сьогодні постає соціокультурна спрямованість, яка поєднує процеси збереження та актуалізації національної культурної спадщини.

Волинський краєзнавчий музей, як культурний заклад комплексного типу, здійснює роботу у різних тематичних напрямках, серед яких вагоме місце займає етнографічний. Питання подальшого розвитку установи мають суттєве значення і для відділу етнографії та народних промислів – структурного підрозділу музею.

Звернення до історії та аналізу напрямів діяльності відділу етнографії та народних промислів, важливе для висвітлення цілісної історії Волинського краєзнавчого музею, дасть можливість прослідкувати впровадження нових форм роботи, окреслити практичні напрацювання проведені з метою збереження нематеріальної культурної спадщини, на які в останні десятиліття суспільство звертає посилену увагу.

Актуальність теми продиктована також невеликою кількістю комплексних досліджень, що стосуються етнографічного музейництва України. Якщо історія та діяльність окремих етнографічних музеїв висвітлена в науковій літературі достатньо, то розвитку етнографічних відділів краєзнавчих музеїв та їхньої ролі у збереженні національної культурної спадщини присвячено небагато праць. Більшість наявних розвідок розкривають окремі аспекти роботи відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею. Тому комплексне дослідження історії відділу, характеристика напрямів його роботи дадуть можливість доповнити цілісну картину розвитку музейної справи не лише Волині, а й України загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з положеннями Регіональної програми розвитку культури, мистецтва та охорони культурної спадщини у Волинській області на 2016–2020 рр., затвердженої рішенням Волинської обласної ради 10 лютого 2016 р. (протокол № 2/28). Її підготовка здійснювалося в межах тематичних планів Волинського краєзнавчого музею.

Мета дослідження – проаналізувати діяльність відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею впродовж 1929–2018 рр., шляхи формування та популяризацію етнографічної колекції, роль відділу у збереженні національної культурної спадщини.

Відповідно до поставленої мети визначені наступні **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробки теми та джерельну базу дослідження, його теоретико-методологічні засади;
- розкрити умови становлення і розвитку відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею;

- визначити етапи та шляхи формування етнографічної колекції Волинського краєзнавчого музею, дослідити процеси її наукового опрацювання та подачі предметів в експозиції;

- розкрити науково-дослідну, культурно-просвітницьку діяльність відділу етнографії та народних промислів;

- визначити внесок у розбудову відділу його співробітників та науковців інших відділів Волинського краєзнавчого музею;

- окреслити основні напрями роботи відділу етнографії та народних промислів на сучасному етапі розвитку музейної справи;

- визначити роль відділу у збереженні національної культурної спадщини.

Об'єктом дослідження виступає музейна справа на Волині ХХ – початку ХХІ ст.

Предмет дослідження – становлення й діяльність відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею, його заходи щодо комплектування, наукового дослідження пам'яток традиційної культури та їх актуалізації.

Територіальні межі дослідження охоплюють сучасну Волинську область – адміністративно-територіальну одиницю, у кордонах якої здійснює діяльність Волинський краєзнавчий музей. У різні періоди хронологічного проміжку, взятого для дослідження, означена адміністративно-територіальна одиниця виступала як частина Волинського воєводства Другої Речі Посполитої (1929–1939 рр.), Волинська область Української Радянської Соціалістичної Республіки (1939–1941 рр.), частина генеральної округи Волині та Поділля Рейхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.), Волинська область УРСР (1944–1991 рр.), Волинська область України (1991 р. – до сьогодні).

Хронологічні межі дисертації окреслені періодом 1929–2018 рр. Нижня межа обумовлена часом заснування в Луцьку Волинського музею, у складі якого розпочав функціонування й етнографічний відділ. За верхню межу взято 2018 р. – коли було сформовано об'ємний корпус новітніх джерел, що дає змогу провести аналіз роботи відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею на сучасному етапі його розвитку.

Методологічними засадами дисертації виступають загальнонаукові принципи досліджень: історичний, функціональний, системний та культурологічний. У межах історичного підходу застосовано порівняльно-історичний та хронологічний методи, а також метод узагальнення. Із прикладних методів використано аналіз, систематизацію та класифікацію, методи візуалізації та біографічний.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

Уперше:

- комплексно досліджено діяльність відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею впродовж 1929–2018 рр. як структурного

підрозділу цього закладу, його роль у збереженні національної культурної спадщини;

- виокремлено періоди в історії відділу й охарактеризовано особливості пошуково-збиральницької роботи в ході формування етнографічної колекції Волинського краєзнавчого музею;

- прослідковано зміни та нові тенденції у роботі відділу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.;

- проведено класифікацію етнографічних пам'яток збірки Волинського краєзнавчого музею за тематичним і типологічним принципами;

- показано внесок провідного наукового співробітника Наталії Гатальської у розвиток етнографічного музейництва Волині;

- до наукового обігу введено низку документів із наукового архіву і фондів Волинського краєзнавчого музею, що висвітлюють діяльність відділу етнографії та народних промислів;

Подальшого наукового розвитку у дисертації набули питання про:

- шляхи і методи формування етнографічної колекції Волинського краєзнавчого музею;

- внесок відомого фольклориста Олексія Ошуркевича в охорону культурної спадщини та розвиток музейної справи у Волинській області.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дисертації, її концептуальні положення і висновки можна використовувати у музейній діяльності для вироблення методики систематизації етнографічних пам'яток у фондосховищі, проведення методичних семінарів-практикумів для музейних працівників, побудови музейних виставок та здійснення інших видів музейної роботи, зокрема культурно-просвітницької. Аналіз предметного складу колекції музейних пам'яток є важливим для створення концепції подальшого комплектування збірки Волинського краєзнавчого музею предметами традиційної культури.

Матеріали дисертації стануть у нагоді для викладання нормативних і спеціалізованих курсів з музейної справи у закладах вищої та середньої освіти («Історія музейної справи», «Експозиційно-виставкова робота музеїв»).

Опрацьовані у дослідженні джерела можуть бути включені до збірників документів і матеріалів з історії музейної справи на Волині ХХ – початку ХХІ ст., хрестоматій з культурного життя України, а також для підготовки буклетів, путівників про діяльність Волинського краєзнавчого музею.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри документознавства і музейної справи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки впродовж 2015–2019 рр. та апробовані на 12 наукових конференціях, «круглому столі» та трьох семінарах: Волинській обласній науково-практичній конференції «Музейна педагогіка. Теорія і практика» (м. Луцьк, 12 грудня 2012 р.); II Волинській науково-практичній конференції «Музейна педагогіка. Теорія і практика» (м. Луцьк,

12 лютого 2013 р.); Четвертій всеукраїнській науково-етнографічній конференції «Минуле і сучасне Волині й Полісся. Народна культура і музей» (м. Луцьк, 16–17 травня 2013 р.); Регіональній науково-практичній конференції «Народне мистецтво в умовах сучасного міста: стан розвитку, проблеми, перспективи» (м. Дніпро, 23 травня 2013 р.); V Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції «Волинський музей: історія і сучасність», присвяченій 85-річчю Волинського краєзнавчого музею та 24-річчю Незалежності України (м. Луцьк, 16 травня 2014 р.); III Волинській науково-практичній конференції «Музейна педагогіка. Теорія і практика» (м. Луцьк, 26 листопада 2014 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 17–18 травня 2016 р.); П'ятій волинській науково-етнографічній конференції «Минуле і сучасне Волині й Полісся. Етнографічне музейництво в Україні і на Волині» (м. Луцьк, 27–28 квітня 2017 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграції» (м. Луцьк, 18–19 травня 2017 р.); Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції «Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в українській та європейській історії», присвяченій 27-й річниці незалежності України, 100-й річниці Української революції та 500-й річниці надання Ковелю магдебурзького права (м. Ковель, 18 жовтня 2018 р.); конференції в рамках «Фестивалю науки» на факультеті історії, політології та національної безпеки (м. Луцьк, 14 травня 2019 р.); Другому Всеукраїнському музейному форумі (м. Переяслав-Хмельницький, 3–5 липня 2019 р.); Восьмому круглому столі «Музейна справа на Волині: історія, теорія і практика» (м. Луцьк, 16 травня 2018 р.); районному семінарі для відповідальних за громадські шкільні музеї та для працівників клубних закладів «Нові акценти музейництва» (30 травня 2017 р.); міському семінарі-практикумі вчителів трудового навчання «Використання технологій ліплення для розвитку творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання» (м. Луцьк, 28 листопада 2017 р.); обласному семінарі-практикумі для вчителів мистецтва, керівників фольклорних колективів закладів загальної середньої освіти «Народний костюм як джерело до вивчення культури волинського краю» (м. Луцьк, 6 березня 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладені у 17 публікаціях, з яких шість видрукувані у наукових фахових виданнях, дві з них включені до міжнародної наукометричної бази даних, 11 – в інших наукових збірниках та матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації визначена її метою, завданнями та чинними вимогами до підготовки досліджень такого виду. Робота складається з титульного аркуша, анотації (українською і англійською мовами), змісту, вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, із них основний текст – 153 сторінки. Список використаних джерел містить 401 позицію. У роботі вміщено 17 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, тематичними планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, територіальні та хронологічні межі; розкрито методологічні засади, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про їх апробацію.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** розкрито стан наукової розробки проблеми, здійснено огляд джерел й висвітлено методологію дослідження.

У **підрозділі 1.1 «Стан наукового вивчення теми»** проведено аналіз наукових праць з поділом на проблемно-тематичні групи.

Першу групу складають праці українських та зарубіжних вчених, які висвітлюють історію, теорію та практику музейної справи, порушують ключові питання музеєзнавства. Проблематика вітчизняного музеєзнавства стала об'єктом досліджень Л. Гайди, Д. Кепіна, Р. Маньковської, С. Руденка, О. Титової, С. Гаврилук, Ф. Рябчикової. Звернуто увагу на вагомий комплекс праць Р. Маньковської, присвячених висвітленню становища вітчизняних музеїв в добу комуністичного режиму, проблемам та тенденціям розвитку музейної справи незалежної України. Аналіз сучасного стану українських музеїв й сфери охорони культурної спадщини поданий у дослідженнях К. Смаглій, М. Белікової, Г. Фесенко, І. Шевцова, Л. Норіс та В. Ланкелієне.

Наступну тематичну групу становлять праці, що розкривають питання історії вітчизняних етнографічних музеїв у загальнодержавному та регіональному масштабах. Серед них виокремлено дослідження Г. Скрипник, де розкрито етапи розвитку етнографічних музеїв, шляхи формування їх колекцій, висвітлена роль окремих особистостей у процесі збереження національної культурної спадщини. Авторкою звернута увагу й на діяльність етнографічних відділів краєзнавчих музеїв щодо формування колекцій традиційної культури українців.

Окремі питання історії та діяльності регіональних етнографічних музейних осередків розкриті у працях З. Гудченко, А. Данилюка, В. Кузьми, О. Величко, О. Крук та інших. Етнографічна тематика у контексті становлення музейної справи на Волині наприкінці XIX – початку XX ст. висвітлена у дослідженнях О. Кушпетюк.

Етапи історії Волинського краєзнавчого музею охарактеризовані у працях Н. Кінд-Войтюк, Н. Заставецької, О. Гаврилюка, Д. Зінька, А. Силюка, Є. Ковальчук, Н. Пушкар, О. Ошуркевича, Т. Трофімук-Кирилової, В. Надольської, О. Токарської, М. Лавнічек. У них розкрито обставини відкриття музейного закладу в Луцьку у 1929 р., висвітлена роль польських товариств у цьому процесі, звернута увага на фондову, науково-дослідну роботу наукових співробітників впродовж першого десятиліття функціонування музею. Проаналізовано реорганізацію та діяльність закладу за радянської доби, окремі аспекти здійснення ним культурно-освітньої, експозиційно-виставкової, науково-дослідної, фондової роботи.

Тематичну групу історіографічних матеріалів склали публікації, які висвітлюють роботу відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею. До них відносяться розвідки А. Дублянського, О. Ошуркевича, Н. Гатальської, Є. Ковальчук, В. Надольської, А. Дмитренко, С. Чибирак, Н. Кузьмич, Т. Хомової, О. Моренчук та інших.

Зарубіжна історіографія представлена публікаціями Л. Савицького, Й. Дуткевича, К. Пшемиського, які стосуються роботи Волинського музею у 1930-х рр. Дослідження С. Самаріної, О. Фішман, Н. Здасюк, Є. Піскож-Браненкової розкривають різні форми практичної музейної діяльності, які дозволяють розширити інформацію про етнографічні предмети в музеї та роботу з ними. Праця В. Лобачевської містить відомості про етнографічні пам'ятки Волинського краєзнавчого музею.

Аналіз стану розробки теми засвідчує відсутність комплексного дослідження, яке б висвітлювало діяльність відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею, розкривало його ролі у збереженні національної культурної спадщини.

У **підрозділі 1.2 «Джерела»** проаналізовано писемні та речові матеріали, що склали основу для написання дисертації. Більшість з них зберігаються у фондах та науковому архіві Волинського краєзнавчого музею, фондах Державного архіву Волинської області.

Важливі відомості для висвітлення теми віднайдені у фонді Р-2083 Державного архіву Волинської області. До нього входять справи облікової документації музею (акти приймання/передачі фондів), нормативні акти (положення, накази), матеріали про поточну музейну роботу (плани комплектування фондів, тематико-експозиційні плани, річні статистичні та текстові звіти тощо). За їх допомогою розкрита діяльність Волинського краєзнавчого музею у 1940–1941 рр. та 1944–2004 рр., виявлені факти, щодо поділу етнографічної колекції між фондovими групами, її використання в експозиційній роботі в радянський час.

Комплекс матеріалів фонду особового походження Р-3186 (документи про експедиції, відрядження, лекції, біографічні відомості й епістолярна спадщина) дозволили розкрити науково-дослідну, фондovu, культурно-освітню діяльність О. Ошуркевича, що ним проводилася у відділі етнографії та народних промислів у 1990-х рр.

У фондovих матеріалах Волинського краєзнавчого музею зібрано документи з історії закладу (постанови, річні звіти, плани, довідки), експедиційні матеріали (щоденник, списки пам'яток, світлини, графічні замальовки, звіти) та музейна облікова документація (інвентарні книги фондovих груп). Важливими для розкриття діяльності відділу етнографії та народних промислів, стали плани, річні звіти та особові документи О. Ошуркевича.

У науковому архіві Волинського краєзнавчого музею зберігаються тексти лекцій, екскурсій, тематико-структурні та експозиційні плани, довідки, методичні розробки, прес-релізи заходів, афіші, комплекси матеріалів до етнографічних

виставок, сценарії та інші матеріали за 1989–2018 рр., які дозволили охарактеризувати практичну діяльність відділу, прослідкувати впровадження новітніх форм роботи з музейною аудиторією, визначити проблеми, характерні для сучасного етапу розвитку вітчизняної музейної справи.

Джерельна база дисертації включає також спогади музейних працівників Т. Андрєєвої, Р. Кашевської, О. Нагорної і Н. Гатальської; відгуки у місцевій періодичній пресі про діяльність музею; музеологічні видання (каталоги, буклети, флаєри).

Для аналізу предметного складу етнографічної колекції та її класифікації був вивчений комплекс речових пам'яток різних фондів груп Волинського краєзнавчого музею, у яких зберігаються предмети традиційної культури. У дослідженні використані також фотографії із збірки музею, які містять інформацію про експедиційну, експозиційно-виставкову діяльність тощо.

У **підрозділі 1.3 «Теоретико-методологічні засади дослідження»** розкрито основні принципи та методи, використані для написання дисертації.

Для висвітлення опрацьованого матеріалу застосовано історичний підхід з використанням порівняльно-історичного та хронологічного методів. За їх допомогою розкрито періоди історії, діяльність відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею, проведено порівняння напрямів роботи. Методи систематизації та класифікації застосовано для вивчення предметного складу етнографічної колекції. Музейні пам'ятки традиційної культури й народного мистецтва поділено на типологічні та тематичні групи і підгрупи. Для характеристики науково-фондової, виставкової, культурно-освітньої роботи застосовано метод аналізу.

Важливими для розкриття діяльності та визначення ролі етнографічного відділу у збереженні національної культурної спадщини стали функціональний і культурологічний принципи. Застосовані були візуальний та біографічний методи.

Складовою дослідження стало використання відповідного термінологічного апарату. Подано визначення ключових понять, таких як «музей», «етнографічна колекція», «музейна збірка», «музейна виставка», «фонди музею», «музейна комунікація», «національна культурна спадщина».

У **другому розділі «Історія відділу»** простежено процес створення та особливості функціонування етнографічного відділу у різні історичні періоди діяльності Волинського краєзнавчого музею.

У **підрозділі 2.1 «Становлення етнографічного музейництва в польський період (1929–1939 рр.)»** охарактеризовано історико-культурне підґрунтя заснування Волинського музею у Луцьку в 1929 р. з етнографічним відділом, його діяльність, що була спрямована на формування колекції.

Передумовами створення у Луцьку Волинського музею з етнографічним відділом у складі стали активний розвиток етнологічної науки в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., що супроводжувалося створенням різного профілю музейних закладів, які збирали, вивчали й демонстрували етнографічні предмети.

Важливе значення у процесі становлення та розвитку музею відіграли Волинське товариство краєзнавців і охорони пам'яток минулого, Волинське товариство приятелів наук.

Новостворений заклад належав до категорії регіональних музеїв комплексного типу. Його робота спрямовувалася на збір, збереження, експонування й популяризацію пам'яток народної культури в межах Волинського воєводства. Етнографічний напрям роботи в музеї вели Олександр Прусевич у 1929–1932 рр., Олександр Яворчак у 1935–1939 рр. Науковці проводили комплектування фондів, створювали експозиції та виставки, проводили екскурсії, вивчали окремі етнографічні теми.

Упродовж 1929–1939 рр. вдалося сформувати етнографічну колекцію, предметний склад якої становили зразки традиційного одягу, тканини інтер'єрного призначення, сувої полотна, знаряддя праці, рибальські й мисливські пристосування, предмети збиральництва, бджільництва, гончарні вироби, писанки та ін. Її поповнення здійснювалося різними шляхами: завдяки даруванням й безкоштовній передачі від окремих осіб, організацій; закупівлі на торгах і ярмарках, яка проводилася музейними працівниками, офіційними установами чи окремими особами; збору під час польових досліджень й окремих виїздів. У практиці музею було також цільове замовлення предметів у місцевих майстрів. Пам'ятки культури надходили і через налагоджену співпрацю з органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями.

Більшість зібраних музейних пам'яток були згруповані за тематичним принципом й виставлені для огляду відвідувачів в експозиції. Менше уваги приділялося науково-дослідній роботі, фаховому опрацюванню й збереженню музейних предметів.

У **підрозділі 2.2 «Формування етнографічної збірки за радянської доби (1939–1989 рр.)»** висвітлено труднощі розвитку етнографічного музейництва, поповнення збірки та її місце і значення в стаціонарній експозиції.

З 1939 р. розпочався новий період історії, пов'язаний з утвердженням на Волині більшовицького режиму. Значних змін зазнали усі напрями діяльності музею. Першочергові завдання покладалися на створення музейної експозиції, яка мала слугувати інструментом пропаганди комуністичного ладу. Формально відділ ще деякий час лишався у структурі музею, однак фактично розпочалося поступове згортання його роботи. Етнографічні матеріали системно не збиралися, нових надходжень було небагато.

Негативні наслідки для діяльності відділу мала німецька окупація (1941–1944 рр.). За результатами звірки музейних фондів у червні–липні 1944 р. державною комісією зафіксовано, що етнографічний відділ втратив 807 одиниць зберігання. При аналізі предметного складу етнографічної колекції та опрацюванні обліково-фондової документації вдалося виявити, що облік наявних пам'яток не був повним. Адже значна частина музейних предметів, які вважалися втраченими, пізніше використовувалася для оформлення експозиції й тривалий час не була переоблікована.

У ході курсу радянізації західноукраїнських земель у повоєнні роки в структурі Волинського краєзнавчого музею відділ етнографії був ліквідований. Проведення 1948 р. інвентаризації фондів й започаткування нових облікових книг засвідчило розформування цілісної етнографічної колекції, більшість пам'яток якої перейшла до відділу історії дорадянського періоду. В експозиції музею предмети народно-побутової культури демонструвалися в незначній кількості, висвітлювалися не як важливі надбання культурної спадщини, а слугували базою для пропаганди так званого соціалістичного способу життя. Надмірна їх демонстрація в музеї підпадала під боротьбу з «речовизмом».

Наприкінці 1960-х – початку 1970-х рр. Волинський краєзнавчий музей для поповнення фондової збірки почав здійснювати комплексні експедиції в різні райони області. Результатом такої роботи було надходження предметів побуту, знарядь праці, елементів народного вбрання, домотканих тканин тощо. У ході експедицій працівники отримували практичний досвід. У 1975–1977 рр. та в 1981–1985 рр. експедиції організовувалися з метою виявлення, взяття на облік і збору цінних історичних та мистецьких пам'яток, що знаходилися у знятих з реєстрації і діючих культових спорудах. Учасниками експедицій були науковці двох відділів: художнього, історії релігії та атеїзму. Таким чином фонди музею збагатилися колекцією творів декоративно-ужиткового мистецтва, зразками ковальського ремесла тощо. У 1980-х рр. етнографічна колекція поповнювалася виробами народних майстрів, які надходили до музею після їх експонування на персональних та колективних виставках. Також проводилися одноденні виїзди працівників у населені пункти області. Крім того Дирекція художніх виставок України передала Волинському краєзнавчому музею декоративно-ужиткові твори майстрів народної творчості України.

У **підрозділі 2.3** *«Створення відділу етнографії та народних промислів і його розбудова в незалежній Україні»* зазначено обставини відновлення діяльності відділу етнографії та народних промислів у структурі Волинського краєзнавчого музею.

У середині 1980-х рр. склався соціальний запит на народознавчу тематику, пізнання родинної історії, національну пам'ять. Почала збільшуватися мережа музеїв етнографічно-мистецького профілю; провідні науково-дослідні інститути розгорнули плідну роботу, активно використовуючи музейні колекції. Підґрунтям для позитивного вирішення питання відновлення у Волинському краєзнавчому музеї діяльності відділу етнографії та народних промислів стала наявність сформованої колекції етнографічних пам'яток, яка вимагала фахового вивчення, необхідність її експонування й використання для налагодження музейної комунікації.

Ініціатором відновлення роботи відділу етнографії став волинський фольклорист О. Ошуркевич, який його очолив. Він приділив значну увагу виявленню, збереженню, відродженню та популяризації національної культурної спадщини, став одним з ініціаторів проведення на базі музею обласних конкурсів

писанкарства і різдвяно-новорічної атрибутики. Значним був внесок у розбудову відділу етнографії та народних промислів інших його наукових співробітників: І. Салюка, Ж. Черенюк, Н. Вілінець, Ю. Фалюша, Н. Гатальської. Тривалий час посаду завідувача відділу обіймала Н. Гатальська. Під її керівництвом створено низку тематичних виставок, організовано експедиції, проведено культурно-освітні заходи з етнографічної тематики тощо.

Одним з провідних завдань, яке постало перед колективом, було створення у Луцьку Музею етнографії та народних промислів Волині, як структурного відділу Волинського краєзнавчого музею. Для його втілення науковці розробили структурний і тематико-експозиційний плани, провели вивчення музейної збірки, збирали необхідні предмети під час експедицій та одноденних виїздів. Поряд з науковим проектуванням велася робота над художнім оформлення експозиції, але через економічну кризу отримати кошти на реалізацію проекту не вдалося. Питання піднімалося й у 2000-х рр., однак донині лишається невирішеним.

У **третьому розділі «Напрями діяльності відділу»** розглянуто й проаналізовано основні вектори роботи відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею упродовж 1989–2018 рр.

У **підрозділі 3.1 «Пошук, збір, систематизація етнографічних пам'яток»** показано шляхи формування етнографічної колекції, подано її характеристику й класифікацію. У 1990-х – на початку 2000-х рр. експедиції залишилися одним з важливих шляхів комплектування музейної збірки. Вони мали цілеспрямований характер і здебільшого були комплексними. У другій половині 2000-х рр. Волинський краєзнавчий музей згорнув таку практику, що було пов'язано з нестачею необхідних коштів.

Упродовж 2008–2014 рр. наукові співробітники відділу етнографії долучилися разом із науковцями та студентами до польових досліджень, організованих кафедрою документознавства і музейної справи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, що дало можливість поповнити музейну збірку предметами традиційної культури українців.

Комплектування етнографічної колекції Волинського краєзнавчого музею відбувалося шляхом безкоштовних надходжень, дарувань, проведення закупівель. До музейного фонду були передані роботи авторів-переможців обласних конкурсів писанкарства та різдвяно-новорічної атрибутики, що проводилися на базі музею управлінням культури, з питань релігій та національностей Волинської облдержадміністрації.

Предметний склад етнографічної колекції Волинського краєзнавчого музею становлять типологічні групи: традиційне вбрання, тканини інтер'єрного призначення, предмети гончарного ремесла, плетені з природних матеріалів вироби, художньої деревообробки, дитячі іграшки, атрибути різдвяних свят, писанки, рибальські пристосування, предмети бджільництва, збиральництва, мисливства, пристосування для обробки рослинних волокон, прядіння і ткацтва, інструменти й вироби деревообробних ремесел, ковальського заняття, етнографічне

фото тощо. Основна частина музейних предметів колекції датується першою половиною ХХ ст. і представляє усі райони Волинської області. Входять вони до різних груп зберігання. Тому для полегшення вивчення колекції, існує потреба у розширенні наково-довідкового апарату, оцифруванні музейної збірки або ж повернення до практики виокремлення фондової групи етнографічних пам'яток у цілісну колекцію.

Заходи щодо збереження етнографічної колекції здійснюють зберігачі усіх фондів груп і працівники реставраційної майстерні Волинського краєзнавчого музею, однак питання реставрації, консервації, створення належних умов зберігання музейних предметів залишаються актуальними донині.

Важливим напрямом роботи наукових співробітників відділу етнографії та народних промислів стало вивчення музейних предметів і колекцій, їх каталогізація. Підготовлені та опубліковані каталоги-альбоми етнографічних пам'яток, буклети, наукові статті та інші музейні видання. У такий спосіб відділ популяризує національну культурну спадщину, сприяє доступу громадськості до музейних колекцій та їх дослідженню.

У підрозділі 3.2 «*Науково-дослідна та експозиційно-виставкова робота*» проведено аналіз роботи відділу етнографії з вивчення запланованих тем, здійснення музеєзнавчих досліджень, науково-освітніх та експозиційно-виставкових проектів.

Починаючи з 1989 р., значна увага науковців приділялася вивченню традиційного вбрання, вишивального мистецтва, килимарства, народної архітектури, народних музичних інструментів, фольклору тощо. В основу цих досліджень були покладені польові матеріали, фондова збірка, архівні та інші джерела. Завдяки проведенню плідної дослідної роботи науковцями Волинський краєзнавчий музей в роки незалежності постав важливим науковим осередком Західної України. На його основі проведено й низку етнографічних конференцій. Дослідження співробітників відділу етнографії мають тісний взаємозв'язок з експозиційно-виставковою роботою.

Більшість етнографічних пам'яток, що зберігаються у фондосховищах Волинського краєзнавчого музею, впродовж тривалого часу не виставлялися для ознайомлення відвідувачам. Лише зі створенням у 1989 р. відділу етнографії та народних промислів розпочався активний процес представлення традиційної культури українців у формі виставкових проектів. Серед них є авторські виставки та виставки, створені у співпраці з іншими музейними закладами та Волинським обласним осередком спілки майстрів народного мистецтва України. Частина з них експонувалася в різних регіонах України та за кордоном.

У 1990-х рр. за допомогою низки виставкових проектів приверталася увага до об'єктів нематеріальної культурної спадщини, питань розвитку народного мистецтва, збереження традиційних промислів та ремесел тощо. Практикувалася така форма комунікації як виставки-презентації нових надходжень, виставка-акція.

Плідними для відділу етнографії та народних промислів стали 2004–2018 рр., коли було створено понад сімдесят виставок, у тому числі низка стаціонарних

тематичних із тривалим терміном експонування. Успішними стали виставкові проекти «Нелегка ноша» (етнографічно-екологічного спрямування), «Традиційне вбрання волинян та поліщуків» та інші, що отримали широкий відгук у суспільстві й були відзначені дипломами та подяками Обласної рейтингової акції «Музейна подія року на Волині».

Для проведення відділом етнографії та народних промислів подальшої успішної виставкової роботи існує потреба у вивченні музейної аудиторії, забезпеченні виставковим обладнанням, обговоренні реалізованих проектів тощо.

У **підрозділі 3.3 «Роль комунікативної діяльності у збереженні національної культурної спадщини»** розкрито культурно-просвітницький напрям роботи та впровадження відділом етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею різних форм комунікації.

У 1990-х рр. поширеними формами роботи музею з відвідувачами були лекції з етнографічної тематики, виставки, екскурсії, проведення родинних свят. З 2000-х рр. активно стали впроваджуватися у музейній практиці інтегровані уроки, театралізовані екскурсії. На основі діючої експозиції Волинського краєзнавчого музею співробітники відділу розробили низку інтерактивних екскурсій «Мандруємо століттями» для дітей середнього шкільного віку.

Зацікавлення серед відвідувачів набули майстер-класи, організовані як самостійні заходи і в комплексі з іншими музейними подіями. У їх проведенні взяли участь працівники відділу та майстри народної творчості України.

Новітні форми музейної роботи з відвідувачами були втілені працівниками відділу етнографії та народних промислів у низці музейних проектів, наприклад: «Готуємося до Різдва» (цикл практичних занять), «Федір Вовк мандрує Волиню» (театралізована екскурсія), «Народна метрологія» (культурно-освітній проект для школярів), «Різдво в музеї» (святкова акція), «Школа писанкарства». У співпраці з науковцями інших відділів музею проведені заняття з циклу «Музейні посиденьки», акція «Ніч в музеї», екологічні години тощо. Такі форми роботи зорієнтовані на конкретну категорію відвідувачів. Подальше їх успішне втілення потребує проведення фахового соціологічного аналізу музейної аудиторії, рекламного забезпечення, використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, форм і методів музейної педагогіки.

Актуальним для відділу етнографії та народних промислів є залучення до діяльності Волинського краєзнавчого музею наукових інституцій, громадських організацій, центрів позашкільної освіти, що сприяє вивченню музейних колекцій та їхній популяризації.

Привернення уваги суспільства до національної культурної спадщини відбувається також за допомогою створення рекламно-інформаційної, науково-популярної друкованої продукції, через музейний сайт та сторінки у соціальних мережах, співпрацю із засобами масової інформації.

У **висновках** сформульовані загальні результати дослідження та подано основні положення дисертації, що виносяться на захист.

Історіографічний аналіз наукових праць з теми засвідчив відсутність комплексного дослідження. Перші розвідки, що стосувалися роботи відділу етнографії та народних промислів, розкривали окремі аспекти його діяльності і подавалися переважно у контексті функціонування Волинського краєзнавчого музею.

Розглянута джерельна база дала змогу належним чином дослідити проблему. Її визначальний масив склали матеріали з фондів Державного архіву Волинської області та фондів, наукового архіву Волинського краєзнавчого музею. Опрацювання речових пам'яток музейної збірки із залученням відповідної фондово-облікової документації дало можливість проаналізувати шляхи надходження предметів, прослідкувати розподіл етнографічної колекції за різними фондovими групами зберігання, а в окремих випадках провести атрибуцію предмета й визначити час надходження до музею.

Доведено закономірність заснування у Луцьку в червні 1929 р. Волинського краєзнавчого музею (тоді Волинського музею) й створення в його складі етнографічного відділу. Важливе значення мали наступні чинники: інтенсивний розвиток наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. етнологічної науки; розгортання діяльності музейних закладів на Волині.

В історії відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею виділено кілька періодів. Перший період охоплює 1929–1939 рр. У цей час запроваджувалися основні принципи організації діяльності етнографічного напрямку на високому фаховому рівні. Такому стану справ сприяли науковий потенціал музейних працівників, налагодження ними тісних контактів з громадськістю, науковими осередками держави. Наступний період, який охоплює 1939–1989 рр., пов'язаний з діяльністю музею в умовах радянської дійсності (за винятком 1941–1944 рр.). Його початок характеризується проведенням реорганізації Волинського музею відповідно до культурної політики радянської держави і згортанням роботи етнографічного напрямку. З кінця 1940-х рр. в музейній документації відсутні згадки про існування етнографічного відділу як структурної складової закладу. Це дає підстави стверджувати, що він не функціонував. Ситуація суттєво змінилася лише у 1989 р., який започаткував третій період історії відділу, що досліджений по 2018 р. Відновлення роботи у Волинському краєзнавчому музеї самостійного етнографічного підрозділу проходило на тлі послаблення позицій комуністичного режиму та його краху в 1991 р., піднесення національної свідомості українського суспільства. Важливими чинниками, які вплинули на відродження відділу етнографії та народних промислів, стали ініціатива та зацікавлення окремих співробітників музею, суспільна потреба у пізнанні національної історії, культурних традицій, наявність у збірці Волинського краєзнавчого музею чисельної колекції пам'яток традиційної культури.

Початки формування етнографічної колекції відносяться до 1928 р., коли були закуплені вироби народних майстрів з Волинської промислово-сільськогосподарської виставки, проведеної у Луцьку. Ці предмети склали

основу етнографічної колекції. Її комплектування, як і музейної збірки загалом, залишилося пріоритетним напрямом роботи закладу впродовж 1929–1939 рр. й здійснювалося шляхом дарувань, закупівель, передачі. Етнографічні предмети надходили також внаслідок проведення польових досліджень, здійснення виїздів на торги і ярмарки, налагодження співпраці з місцевими громадами та органами місцевого самоуправління, цільових замовлень тощо. До музейної колекції також включені були «депозити» – пам'ятки, які перебували на тимчасовому зберіганні. Завдяки проведеній музейними працівниками роботі вже наприкінці 1930-х рр. етнографічна колекція поповнилася пам'ятками з усіх повітів Волинського воєводства.

Наступний етап інтенсивного комплектування етнографічної колекції Волинським краєзнавчим музеєм припадає на кінець 1960-х – 1970-і рр. Тоді основним шляхом поповнення стали експедиції. Практику їх організації музей продовжив у 1980-х – середині 2000-х рр., як важливого способу виявлення, збору й збереження культурних надбань. Від другої половини 2000-х рр. самостійні експедиції не проводилися через відсутність фінансування, проте, працівники відділу етнографії та народних промислів долучалися до збору матеріалів польовим методом, що його практикували інші державні установи. У зазначені роки використовувалися й інші шляхи надходження пам'яток: передача, закупівля, дарування від приватних осіб та організацій. Була налагоджена співпраця з підприємствами, культосвітніми закладами області, які надавали зразки виробничої продукції для музею. Поповнювалася музейна збірка й кращими творами учасників обласних конкурсів писанкарства і різдвяно-новорічної атрибутики.

На основі аналізу речових пам'яток різних фондів груп, що становлять етнографічну колекцію, виділено наступні тематичні групи предметів: традиційне вбрання з усіма його складовими елементами; тканини інтер'єрного призначення; гончарні вироби, предмети плетені з природних матеріалів, зразки художньої деревообробки; дитячі іграшки з дерева, тканини, кераміки тощо; атрибути різдвяно-новорічних свят; рибальські пристосування; пристосування для обробітку рослинних волокон, прядіння і ткацтва. В окрему підгрупу віднесено інструменти, заготовки та вироби деревообробних ремесел, зокрема, столярства, куферництва, ложкарства, теслярства, бондарства, стельмаства. Досить чисельною є речова група «Писанки». Менше предметне представлення у музейній збірці має ковальське ремесло.

Акцентовано увагу на особливому значенні в діяльності відділу науково-фондової роботи. Її зміст знайшов вияв у комплектуванні колекції, проведенні первинної атрибуції та всебічному дослідженні як окремих музейних предметів, так і цілих колекцій, вивченні на цій підставі різноманітних явищ життєдіяльності волинян. Науковими співробітниками укладено тематичні каталоги, що мають важливе значення не лише для популяризації музейних пам'яток, а й для подальшого ґрунтовного дослідження культурної спадщини і включення її елементів до наукового обігу. Значні здобутки констатовано й у питаннях

вивчення традиційної культури українців, завдяки чому розкривається народна звичаєвість та обрядовість, побут, заняття, вірування й мистецтво мешканців краю. Наукові співробітники відділу були учасниками різноманітних конференцій, «круглих столів», семінарів методичного й науково-практичного спрямування. Вони також самі є організаторами етнографічних конференцій, на яких порушуються актуальні питання етнографічного музейництва.

Важливе значення фондова та науково-дослідна робота має і для організації виставкових проектів, які в роки незалежності стали однією з провідних форм комунікації з відвідувачем, представлення народної культури краю, що було зумовлене відсутністю у Волинському краєзнавчому музеї етнографічної експозиції. При створенні виставок різної тематики науковцями були задіяні тематичний, типологічний та комплексний принцип експонування пам'яток.

Звернено увагу на трансформацію музейної роботи на сучасному етапі розвитку вітчизняного музейництва. Вона полягає насамперед у запровадженні нових підходів до організації музейних подій. Науковими співробітниками відділу почали впроваджуватися такі методи роботи як театралізація, організовувалися інтерактивні екскурсії, практичні заняття, культурно-мистецькі акції тощо.

Висвітлено значення діяльності й творчої спадщини відомих волинських музейників О. Ошуркевича та Н. Гатальської для збереження об'єктів нематеріальної культурної спадщини області, їхній внесок у розширення мережі місцевих музейних закладів, вивченні пам'яток історії, їх популяризації. Важливою заслугою О. Ошуркевича стало відновлення етнографічного відділу, який продовжив здійснення роботи, розпочатої в галузі етнографічного музейництва краю ще у 1929 р.

Таким чином, проведене дослідження діяльності відділу етнографії та народних промислів Волинському краєзнавчому музеї впродовж 1929–2018 рр., дає підстави сформулювати рекомендації для підвищення ефективності роботи музейного закладу. Вирішення потребують питання реставрації етнографічних пам'яток, створення належних умов їх збереження. Необхідним є проведення оцифрування музейної колекції, створення перспективного плану її комплектування. Важливим викликом стало концептуальне переосмислення музейної експозиції, створення сучасних виставкових проектів з використанням новітніх технологій, залучення громадських та недержавних організацій, розширення співробітництва на всеукраїнському та міжнародному рівнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Мірошниченко-Гусак Л. А. Польові етнографічні дослідження як складник формування збірки Волинського краєзнавчого музею. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Історичні науки. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2016. № 13 (338). С. 151–156.

2. Мірошніченко-Гусак Л. А. Внесок Олексія Ошуркевича в розвиток пам'яткоохоронної та музейної справи Волині. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Історичні науки. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. № 4 (353). С. 137–143.

3. Мірошніченко-Гусак Л. А. Виставкова робота відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею (1989–2015 рр.). *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. пр. Київ, 2018. Вип. 126 (11). С. 90–95.

4. Мірошніченко-Гусак Л. А. Етнографічний напрям діяльності Волинського краєзнавчого музею у 1939–1989 роках. *Емінак: науковий щоквартальник*. 2018. № 3 (23) (липень–вересень). Т. 2. Київ; Миколаїв. С. 131–137.

5. Мірошніченко-Гусак Л. А. Діяльність етнографічного відділу Волинського музею у 1929–1939 рр. *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 143 (№ 4). Ч. 1. Історичні науки. С. 125–129.

6. Мірошніченко-Гусак Л. А. Етнографічна колекція пам'яток Волинського краєзнавчого музею: основні типологічні групи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Історичні науки. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019. № 7 (380). С. 166–172.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

7. Мірошніченко-Гусак Л. «Доки пишуть писанки – доти буде світ» (До 10-річчя проведення у Волинському краєзнавчому музеї обласного конкурсу на кращу писанку Волині). *Волинський музей: історія і сучасність*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф.: наук. зб. Луцьк–Колодяжне, 18–19 трав. 2004 р. Луцьк, 2004. Вип. 3. С. 103–105.

8. Мірошніченко-Гусак Л. Колекція писанок у Волинському краєзнавчому музеї. *Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність*: матеріали Другої Волин. обл. наук.-етнограф. конф.: зб. наук. пр. м. Луцьк, 12–13 трав. 2005 р., Луцьк, 2005. Вип. 15. С. 55–56.

9. Мірошніченко-Гусак Л. Інвентарна книга Волинського музею в Луцьку як джерело вивчення писанкарства на Волині. *Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею*. Рівне: Волин. обереги, 2006. Вип. IV. С. 242–244.

10. Мірошніченко-Гусак Л. Способи перенесення вантажів та різновиди дорожнього начиння: до побудови виставки. *PEREYASLAVICA: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*: зб. наук. ст. 2008. Вип. 2 (4). С. 265–271.

11. Мірошніченко-Гусак Л. Взаємозв'язок музею і школи на прикладі етнографічних виставок. *Волинський музейний вісник*: наук. зб. Музейна педагогіка. Теорія і практика/упр-ня культури Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейної справи СНУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2013. Вип. 5. С. 85–89.

12. Мірошніченко-Гусак Л. Джерела пізнання. Збірка листів, адресована Олексію Ошуркевичу. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Народна культура і музеї*: матеріали Четвертої всеукр. наук.-етнограф. конф., присвяченої 80-річчю від дня народження Олексі Ошуркевича: наук. зб. м. Луцьк, 16–17 квіт. 2013 р./упоряд. Є. І. Ковальчук, Л. А. Мірошніченко-Гусак. Луцьк, 2013. Вип. 44. С. 15–17.

13. Мірошніченко-Гусак Л. Етнографічна виставка «Традиційне вбрання волинян та поліщуків»: взаємодія з відвідувачем. *Волинський музей: історія і сучасність*: матеріали V Всеукр. наук. істор.-краєзн. конф., присвяченої 23-й річниці Незалежності України та 85-й річниці створення Волинського краєзнавчого музею: наук. зб. м. Луцьк, 16 трав. 2014 р./упоряд. А. Силук. Луцьк, 2014. Вип. 5. С. 121–124.

14. Мірошніченко-Гусак Л. Становлення відділу етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (17–18 трав. 2016 р.): у 3-х т. Луцьк: Терен, 2016. Т. 3. С. 118–121.

15. Мірошніченко-Гусак Л. Етнографічна колекція Волинського краєзнавчого музею в дослідженнях вітчизняних науковців (1989–2015 роки). *Теорія і практика сучасної науки*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24–25 лют. 2017 р.). У 2-х ч. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 187–190.

16. Мірошніченко-Гусак Л. Твори декоративно-ужиткового мистецтва у збірці Волинського краєзнавчого музею. *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в українській та європейській історії*: наук. зб./Ковель. міськ. рада; упр-ня культури, з питань релігій та національностей Волин. ОДА; СНУ ім. Лесі Українки; Волин. краєзн. музей; Ковель. іст. музей; ВОО НСКУ/упоряд. Г. Бондаренко, І. Прокопів, А. Семенюк, А. Силук. Ковель, 2018. Вип. 65. С. 543–545.

17. Мірошніченко-Гусак Л. А. Виставкові проекти відділу етнографії на основі експозиції Волинського краєзнавчого музею. *Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22–23 берез. 2019 р.). Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2019. С. 62–66.

АНОТАЦІЯ

Мірошніченко-Гусак Л. А. Відділ етнографії та народних промислів Волинського краєзнавчого музею: шляхи формування колекції, роль у збереженні національної культурної спадщини (1929–2018 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 26.00.05 – музеєзнавство. Пам'яткознавство. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки МОН України, Луцьк, 2019.

У дисертації на основі писемних і речових джерел визначено й розглянуто періоди діяльності відділу етнографії та народних промислів від заснування Волинського краєзнавчого музею у 1929 р. до 2018 р. Проаналізовано фондову, науково-дослідну, виставкову та культурно-освітню його роботу. Здійснено характеристику предметного складу етнографічної колекції за тематичною та типологічною класифікацією. Відзначено тенденції впровадження етнографічним відділом новітніх форм і методів комунікації з відвідувачами. Окреслено проблемні питання музейної роботи, які виникли на шляху розвитку закладу в сучасних умовах. Висвітлено роль наукових співробітників відділу етнографії та народних промислів у процесах збереження, вивчення та актуалізації пам'яток національної культурної спадщини.

Ключові слова: відділ етнографії та народних промислів, етнографічна колекція, культурна спадщина, Волинський краєзнавчий музей, музейний предмет, музейна комунікація.

АННОТАЦІЯ

Мирошниченко-Гусак Л. А. Отдел этнографии и народных промыслов Волинского краеведческого музея: пути формирования коллекции, роль в сохранении национального культурного наследия (1929–2018 гг.). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 26.00.05 – музееведение. Памятниковедение. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки МОН Украины, Луцк, 2019.

В диссертации на основе письменных и вещественных источников определены и рассмотрены периоды деятельности отдела этнографии и народных промыслов от основания Волинского краеведческого музея в 1929 до 2018 г. Проанализировано фондовую, научно-исследовательскую, выставочную и культурно-образовательную его работу. Осуществлено характеристику предметного состава этнографической коллекции согласно тематической классификации. Отмечено тенденции внедрения этнографическим отделом новейших форм и методов коммуникации с посетителями. Определены проблемные вопросы музейной работы, возникшие на пути развития учреждения в современных условиях. Освещена роль научных сотрудников отдела этнографии и народных промыслов в процессах сохранения, изучения, актуализации памятников национального культурного наследия.

Ключевые слова: краеведческий музей, этнографический отдел, этнографические достопримечательности, комплектация коллекции, выставка, национальное культурное наследие.

ANNOTATION

Miroshnichenko-Husak L. A. Department of Ethnography and Folk Crafts of the Volyn Regional Museum. The Ways of Forming the Collections, the Role in the Preservation of the National Cultural Heritage (1929–2018). – The Qualifying Scientific Work on the Rights of the Manuscript.

Thesis for a Candidate of History Degree in specialty 26.00.05 “Museum Studies. Monuments”. Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2019.

The dissertation discloses the activities of the Department of Ethnography and Folk Crafts of the Volyn Regional Museum – a structural unit of the institution, an important centre of preservation of the national cultural heritage.

It is established that there is a considerable number of publications in national historiography on the coverage of certain aspects of the activities of ethnographic museums. However, the work of ethnographic departments of museums of a complex type has not yet been adequately covered. There is no generalized study on the development and significance of ethnographic museums in Volyn region.

It is determined that there is a sufficient source base for the scientific study of the topic. It is presented mainly by the materials of the scientific archive and funds of the Volyn Regional Museum and the State Archives of Volyn Region.

During the research it was found that the first period of the history of the Department of Ethnography and Folk Crafts (1929–1939) took place in the context of the contradictory policy of interwar Poland, which at that time was the territory of the present Volyn region. It was based on the general principles of museum development at that time and was aimed at completing the ethnographic collection.

In the Soviet era (1939–1989), the Ethnographic Department was actually liquidated, and its collection was distributed among the various fund groups of the museum. This approach reflected the specific state policy of the communist regime regarding the national culture of Ukrainians and the communist-class attitude towards cultural monuments. From the late 1960s to the late 1980s, an active process of forming a museum collection took place. It was also replenished with ethnographic objects, collected mainly during ethnographic, complex expeditions, collecting folk art monuments and examining sacral structures.

In 1989 the work of the Department of Ethnography and Crafts was resumed. And with the independence of Ukraine it launched various activities. On the basis of various sources the ways of forming the ethnographic collection in 1989–2018 were traced, the processes of elaboration and study of the museum collection were examined, the exposition-exhibition and cultural-educational work, carried out by the researchers of the Department of Ethnography and Folk Crafts was deduced.

The dissertation is made on the basis of processing of the relevant factual material. The scientific novelty of its results is as follows.

For the first time, a comprehensive study on the activities of the Department of Ethnography and Folk Crafts of the Volyn Regional Museum during 1929–2018 was prepared. It is established that the work of the Department during these years resulted in the formation of an ethnographic collection of monuments of traditional culture. The periods of the Department's history with the characteristics of the features of search-collecting, exposition and cultural-educational work, conducted in each of those periods and its contribution to the formation of the ethnographic collection of the Volyn Regional Museum, were distinguished. In the context of socio-political and cultural transformations in Ukraine at the end of the XX – in the first decade of the XXI century the changes were traced and new trends of activity of the Department were outlined. Through a comprehensive study of the ethnographic monuments of the collection of the Volyn Regional Museum, they were classified according to thematic and typological principles. On the basis of elaboration of a number of sources and scientific publications the contribution of the leading researcher N. Gatalskaya to the development of the ethnographic museum work of Volyn is shown.

Further scientific development in the dissertation has raised the questions about the main tendencies of museums' development in Volyn region during the period under study, ways and methods of forming the ethnographic collection of the Volyn Regional Museum, O. Osurkevich's contribution to the protection of cultural heritage and the development of the museum work in Volyn.

The practical significance of the obtained results is that the materials of the dissertation, its conceptual principles and conclusions can be used in museum activity. In particular, to develop a methodology for organizing ethnographic monuments in the stockpile, holding workshops for museum workers, building exhibitions and other types of museum work. The analysis of the subject composition of the ethnographic collection will be useful for creating the concept of further completing the collection of the Volyn Regional Museum with monuments of traditional culture. The characteristics of the department of ethnography and folk crafts can also be used for strategic planning of the further effective functioning of the Volyn Regional Museum.

The dissertation materials will be useful for teaching normative and specialized courses in museum work in institutions of higher and secondary specialized education. The sources analyzed in the study can be included in the collections of documents and materials on the history of the museum work in Volyn in the XX – early XXI centuries, textbooks on the cultural life of Ukraine, will be required to prepare booklets, guidebooks about the activities of the Volyn Regional Museum.

The work consists of the introduction, three sections, conclusions, the list of sources used and applications.

Keywords: Department of Ethnography and Folk Crafts, ethnographic collection, cultural heritage, Volyn Regional Museum, museum subject, museum communication.

Підп. до друку 23.11.2019 р.
Формат 60×84¹/₁₆. Обсяг 0,9 обл.-вид. арк., 0,9 ум. друк. арк.
Наклад 110 прим. Зам. 345. Виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.